

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
ХІ Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Суми
2024

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Гончаренко А. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Дегтярьов С. І., д-р іст. наук (Сумський державний університет);
Ільницький В. І., д-р іст. наук (Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка);
Каганов Ю. О., д-р іст. наук (Запорізький національний університет);
Король В. М., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Котляр Ю. В., д-р іст. наук (Чорноморський національний університет ім. П. Могили, м. Миколаїв);
Куліш А. М., д-р юрид. наук (Сумський державний університет);
Лебідь А. Є., д-р філос. наук (Сумський державний університет);
Лобко Н. В., канд. іст. наук (Сумський державний університет);
Черкасов А. А., д-р іст. наук (Cherkas Global University, США).

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 7 від 21.06.2024 р.)

**Суспільно-політичні процеси в Україні та світі:
історія, проблеми, перспективи** : матер. XI Всеукр. наук.-
практ. конф. (Суми, 28 травня 2024 р.) / ред. колегія :
В. М. Власенко, А. В. Гончаренко, С. І. Дегтярьов та ін.
Суми : Сумський державний університет, 2024. 197 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, виголошені в рамках XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи», присвяченої актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

© Сумський державний університет, 2024
© Автори, 2024

НАЗАРОВ М. С.

*кандидат політичних наук, доцент,
Сумський державний університет*

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022-2024 рр.

Війна має свою логіку розвитку, вона проходить відповідні етапи, змінюючи як картину поля бою, так і ставлення громадян до війни. Повномасштабне вторгнення рф в Україну у 2022 році суттєво вплинуло як на світові процеси, так і на внутрішньополітичну та соціальну динаміку. Перший рік війни характеризувався як «екзистенційна війна» або «війна за незалежність» і сприймався як боротьба з історичною загрозою, суб'єктивованою в образі рф [1]. Як важливі ознаки цього етапу ми виділяємо високі показники індивідуальної, соціальної та суспільної стійкості, моралі та надії; водночас високі показники дистресу та відчуття небезпеки [2, с. 2]. Ця суперечлива мозаїка сприяла мобілізації суспільства та влади, сприяла багаторівневій самоорганізації суспільства та новим підходам у спілкуванні війська та суспільства [3]. Стійкість громади також зіграла важливу роль на початку повномасштабного вторгнення і дає підстави для встановлення кореляції між стійкістю громади та здатністю спільноти, що збирається, протистояти військовій агресії. Кращі показники стійкості громад безпосередньо впливають на здатність та ефективність територіальних громад України протистояти спробі окупації [4, с. 158].

З середини 2023 року відбулися якісні зміни у стратегічному вимірі військової кампанії в Україні і характер війни став «війною на виснаження» [5]. Основним структурним каркасом війни на виснаження є приблизний паритет на полі бою та неможливість будь-якої зі сторін конфлікту істотно змінити перевагу на свою користь. У такій ситуації змінити «правила гри» може нова технологія (набір технологій) або принципова зміна організації військової кампанії. Найбільш перспективними технологічними напрямками є космічна розвідка, кіберзахист, засоби радіоелектронної та протимінної боротьби, нові підходи до підготовки резервів та роботи з військовослужбовцями [6]. Також важливо виділити сучасні засоби масової інформації (переважно соціальні мережі та месенджери) як важливі технології, які змінюють природу війни [7, с. 10]. Використання цивільними та військовими сучасних гаджетів повністю перетворює російсько-українську війну на конфлікт нового покоління, який відбувається «в ефірі». Також ми маємо доповнити цей перелік OSINT-технологіями та потенційно поширити користувачів цієї технології на все суспільство. У 2023 році все частіше відзначається використання OSINT-технологій цивільними особами в інтересах сектору безпеки і оборони України. Якісне інтернет-покриття та достатній рівень медіаграмотності українського суспільства сприяють використанню інтелектуальних технологій майже інтуїтивно [8].

Характерною рисою кінця 2023 – початку 2024 року є спроби рф дестабілізувати внутрішньополітичну та соціальну ситуацію в Україні. Оскільки з початку війни в

Україні не було проросійських політичних сил, об'єктом уваги стають соціальні проблеми, пов'язані з мобілізацією, рівнем життя, почуттям страху та втрати надії. Інструменти політичного та ідеологічного впливу завжди були в нагоді Росії. Електоральна база, на яку спирався проросійський політичний чи громадський діяч, була переважно представлена населенням східних і південних регіонів України. Багато людей у цих регіонах мають культурні та родинні зв'язки з росіянами, які живуть по той бік кордону. Кремль покладався на лідерів, а не на структури, тому що політика в Україні завжди була дуже персоналізованою. Діяльність деяких ключових політиків і олігархів, які активно просували російський порядок денний, а також певні організаційні структури (партії, медіа-канали та релігійні організації), з якими ці лідери були афілійовані, потребують вивчення. Важливо зазначити, що проросійські діячі діяли на нішевій основі, зосереджуючись на політиці, громадській сфері, релігії тощо. Проте всі вони служили одній спільній меті – дестабілізація ситуації в Україні [9, с. 17].

Зміна характеру військових дій на початку вторгнення рф в Україну та з другої половини 2023 р. дає підстави висунути дослідницьку гіпотезу: з етапу «війни за незалежність» військовий конфлікт переходить на наступний етап – «рутинізація війни». Цей етап характеризується актуалізацією розколу суспільства на активних учасників війни (військовослужбовці та їхні родини, волонтери, чиновники) та пасивних, байдужих людей, для яких війна стала новою нормою.

1. Aliyev, N. (2022). Ukraine's Asymmetric Responses to the Russian Invasion. *PONARS Eurasia*. <https://www.ponarseurasia.org/ukraines-asymmetric-responses-to-the-russian-invasion/>.
2. Kimhi, S., Eshel, Y., Marciano, H., & Adini, B. (2023a). Impact of the war in Ukraine on resilience, protective, and vulnerability factors. *Frontiers in Public Health*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2023.1053940>
3. Lebid, A., Vashyst, K., Nazarov, M. (2022). Information Resilience as a Means of Countering the Socio-Psychological Strategies of Information Wars. *International Journal of Media and Information Literacy*, 157-166. <https://doi.org/10.13187/ijmil.2022.1.158>
4. Kупenko, O., Kostenko, A., Kalchenko, L., Pehota, O., & Kubatko, O. (2023). Resilience and vulnerability of a person in a community in the context of military events. *Problems and Perspectives in Management*, 21(1), 154-168. [https://doi.org/10.21511/ppm.21\(1\).2023.14](https://doi.org/10.21511/ppm.21(1).2023.14)
5. Turchin, P. (2023). Empirically Testing Predictions of an Attrition Warfare Model for the War in Ukraine. *SocArXiv*. <https://doi.org/10.31235/osf.io/k5b42>
6. Zaluzhny, V. (2023). The commander-in-chief of Ukraine's armed forces on how to win the war. *The Economist*. <https://www.economist.com/by-invitation/2023/11/01/the-commander-in-chief-of-ukraines-armed-forces-on-how-to-win-the-war>
7. Albakjaji, M., Almarzoqi, R. (2023). The Impact of Digital Technology on International Relations: The Case of the War between Russia and Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*, 6(2), 1-17. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.2-a000203>
8. Lebid, A., Stepanov V., Nazarov, M. (2023). Use of the OSINT-Technologies for Civil Society Institutions. *International Journal of Media and Information Literacy*, 114-121. <https://doi.org/10.13187/ijmil.2023.1.114>
9. Stoicescu, K., Nazarov, M., Giles, K., & Johnson, M. (2023). How Russia went to war: The Kremlin's Preparations for its Aggression against Ukraine. Research report. Tallinn, Estonia: International Centre for Defence and Security, ISBN 978-9916-709-11-5 (pdf), https://icds.ee/wp-content/uploads/dlm_uploads/2023/04/ICDS_Report_How_Russia_Went_to_War_Stoicescu_Nazarov_Giles_Johnson_April_2023.pdf

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. ЛОКАЛЬНІ СТУДІЇ

Антонов Є. М.

Перебування Т. Г. Шевченка на Сумщині
у творчості Віри Юрченко 3

Власенко В. М.

З епістолярію Костя Мацієвича 1922 р. 9

Гаврилишин П. М.

Виявлені джерела до вивчення біографії
Богдана Гаврилишина 15

Герасимчук О. М.

Формування організаційно-правових основ
переселення козаків Північного Лівобережжя
України на Кубань у 1820–1825 рр. 20

Зінченко І. Д.

До питання про формування кордонів України
в 40-50-х роках ХХ ст.: огляд вибраної історіографії 27

Король В. М.

Село Блотниця Талалаївського району
1950–1960-х рр. у матеріалах усної історії 30

Котельницький Н. А.

Праці В. М. Хижнякова як джерело з історії формування
клерикальної політики земської ліберальної партії
Північної України (80-ті рр. XIX ст.) 43

Лобко Н. В.

Матеріали про військову службу як джерело
генеалогічної інформації 50

Медведєв І. А.

Події лютого-березня 2022 року в Тростянецькій
громаді Сумської області: хронологія та факти 55

Пономарьова К. О.

Історія військових поселень на території України:
до постановки проблеми 61

Шуть Т. І.

Соціально-економічне життя Сум у період німецької
окупації (за матеріалами газети «Сумський вісник») 65

Тихомиров К. В.

Жертви окупаційного нацистського режиму
на території України 70

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Андрощук В. П.

В'ячеслав Липинський на дипломатичній
службі Української держави 75

Баб'як М. О., Дикий В. В.

Дипломатична співпраця УНР і ЗУНР у добу
національно-визвольних змагань 80

Гончаренко А. В.

Радянська історіографія ролі Великої Британії в еволюції
колоніалізму наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. 84

Дацків І. Б., Проць В. В.

Міжнародна діяльність Лонгіна Цегельського 90

Зінченко І. Д.

Південно-західний кордон УРСР в 40-х роках ХХ ст.:
делімітація та демаркація 95

Іванов І. А.

Діяльність Оди Нобунаги по об'єднанню Японії 99

Мірошніченко А. В.

Роль Томаша Масарика в становленні
незалежної Чехословаччини 105

Назаров М. С.

Основні етапи російсько-української війни 2022-2024 рр. 110

<i>Порфілова М. В.</i> Зародження, формування і становлення соціальної політики	114
<i>Рагуліна А. В.</i> Смертна кара за кодексами законів Давньої Месопотамії	118
<u>КУЛЬТУРА ТА ОСВІТА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ</u>	
<i>Антоненко П. Ю.</i> Коренізація як передумова розвитку українського мистецтва в 1920-1930-х роках	121
<i>Антонов Є. М.</i> Ілля Ріпін – український художник	125
<i>Гвоздицька С. М., Єсін А. І.</i> Особливості сучасного етапу розвитку витинанки на Сумщині	129
<i>Глушенок Н. М.</i> Висвітлення стану дослідження поняття міждисциплінарної інтеграції	135
<i>Дегтярьов С. І.</i> Проект Батуринського університету гетьмана Кирила Розумовського	140

Дегтярьова Д. С.

Відстоювання феміністичних поглядів у драматичній
поемі «Бояриня» Лесі Українки 149

Калінін І. М.

Правознавство в чоловічих гімназіях
кінця ХІХ – початку ХХ ст. 155

Картава К. С.

Ганна Затиркевич-Карпинська – громадська діячка
та особистість 161

Кудінов Д. В.

Пансіон Ганни Іванової в Сумах: нотатки до історії
жіночої освіти 167

Маркович О. С.

Значення творчості Василя Кричевського 174

Струпінська Д. В.

Неполітичні проекти Георгія Нарбути як
складова української національної культури
початку ХХ ст. 181

Ярош Н. В.

Виховний процес у навчальних закладах системи
державних трудових резервів СРСР (1940–1950-ті рр.) 189

Наукове видання

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної конференції

(Суми, 28 травня 2024 року)

Оригінал-макет підготовлено на
кафедрі історії СумДУ

Редколегія не несе відповідальності за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, власних імен та інших відомостей. Матеріали друкуються в авторській редакції. Точка зору редколегії не завжди збігається з точкою зору автора.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,77. Обл.-вид. арк. 19,83. Тираж 100 пр. Зам.№
Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.